

Ramon Vilaró i «El ventall del poeta» (1926-1932) per ajudar els presos polítics de la dictadura

ALBERT MANENT

Barcelona

RESUM: Aquest article dona notícia de la penya que al llarg dels anys vint es reunia a la botiga de ventalls, ombrel·les i moneders propietat de Ramon Vilaró.

PARAULES CLAU: poesia catalana, segle XX, col·leccions, biografia, Ramon Vilaró.

ABSTRACT: This article tells of a literary club which used to meet in a shop of fans, sunshades and purses property of Ramon Vilaró.

KEYWORDS: Catalan poetry, 20th century, book series, biography, Ramon Vilaró.

Fins al 1936, el món de les nostres lletres estava format, ultra per figures de primer rengle, per personatges singulars que treballaven en algun dels camps culturals. Un d'ells fou Ramon Vilaró i Guillemí (Barcelona 1876-1938). Tenia una botiga d'ombrel·les, moneders, ventalls i carteres al número 14 del carrer de Ferran de Barcelona (Fiveller durant la República), que es deia «Antigua Casa Clapés». El càustic periodista i caricaturista Jaume Passarell la descriu amb plasticitat humorística: «Un monumental ventall, amb lletres grogues, penjat al balcó; i a sota, els aparadors envidriats, atapeïts de ventalls de preu, de carteres de pell de cocodríl, també de preu –no pas els cocodrils, sinó les carteres–, i molta menudalla de fantasia. La botiga té molta tradició i encara té més prestigi. Anar a comprar una cartera o un paraigua a can Vilaró, per tal de regalar-lo al marit el dia del seu sant, és, per a una senyora que s'estimi, un acte diplomàtic de transcendència que té la virtut de refermar la mútua estimació». I Passarell continua: «La "clientela" és bona i escollida. El bo i millor de Barcelona s'ha assegut, les vigílies de les diades assenyalades, en aquelles cadires que hi ha arrambades a les vitrines i als taulells de l'establiment, per tal de triar objectes i fer una fina a un parent.»¹

1. J. PASSARELL, «En Ramon Vilaró i el seu cenacle», *La Publicitat*, 13-XI-1938.

Des dels voltants del 1920, a la rebotiga de Vilaró els dissabtes (no festius) de sis a nou del vespre hi bullia una bigarrada penya d'escriptors i artistes que en gran part representaven els ideals del Modernisme i de la Renaixença, tot i que també hi assistien alguns noucentistes com J. M. López-Picó, Melcior Font, Octavi Saltor, Josep Maria Rovira i Artigues, Tomàs Roig i Llop o Joan Escofet i Soler.

D'entre els d'origen modernista, el primer era Ignasi Iglésies, el qual va presidir molts anys la penya i hi era venerat. Per això el despatx de Vilaró era ple d'objectes que el recordaven: manuscrits, la mascareta, un retrat al carbó... Entre els habituals hi havia Ambrosi Carrion, que després presidí la penya, Pere Aldavert, Ramon Vinyes, Prudenci Bertrana, Lluís Capdevila, Francesc Curet, Plàcid Vidal, Ventura Gassol, i de vegades Caterina Albert. I encara Enric Lluelles i Joaquim Biosca. I artistes com Lola Anglada i Enriqueta Beganini. També l'escultor Gargallo i el músic Xavier Gols o l'actor Enric Borràs.²

Segons Roig i Llop, Vilaró, que era fadrí, «tenia una calba trista, amb un aire una mica clerical; per enraonar gairebé baladrejava, com si fes sonar una trompeta wagneriana». Cal afegir-hi que portava ulleres i corbata virolada. I Passarell el defineix així: «És el manager del cenacle i el pare pedaç dels que el componen, dels quals creu, i això pel sol fet de formar-ne part, que són els millors artistes, literats, músics o autors dramàtics del món. Els que no són del cenacle no compten». Vilaró acceptava tothom, tot i que, si algú hi feia massa campanes, «pot succeir que us tingui per un traïdor».

Amb un manager tan apassionat i una concurrència abundosa, sovint s'hi aixecava la polèmica. Roig i Llop en fa una definició: «Podem dir que la penya d'en Vilaró era una mena de port de consols, desfogaments i esperances dels nostres artistes, amb aigües agitades; encara que sense arribar mai, però, a extrems violents, llevat quan hi anava Puig i Ferrater, que era com una mena de lleó literari que s'ho volia menjar tot, començant per Plàcid Vidal, una ovella a la qual Puig no podia veure ni en pintura.»

Els autors esmentats no forneixen prou elements de la biografia de Vilaró, però n'hem trobat en una carta del crític cinematogràfic Jordi Torras i Comamala al diari *Avui* (1-IX-1988). Segons ell, Vilaró va fundar i finançar la revista *El teatre català*, va mantenir el caliu de la tertúlia catalanista del teatre Romea i va promoure el monument a Iscle Soler (el bust és de Gargallo). El pare del qui ho explica –Josep Maria Torras i Riera– fou el tresorer de la comissió que promovia el monument.

El motiu d'aquesta nota és sobretot la sèrie d'opuscles titulats «El ventall del poeta», de format 18 cm x 13 cm i que, amb una excepció, tenien setze planes de text,

2. Vegeu: T. ROIG I LLOP, *Del meu viatge per la vida. Memòries*, vol. 1, Barcelona: Pòrtic, 1975, p. 240 i 241. I unes referències a la penya dins: E. FORT I COGUL, *Ventura Gassol, un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona: Edhasa, 1979, p. 67.

més les quatre de la coberta. Segons Torras, cada recull, amb autògraf de cada poeta, era venut o subhastat, i els diners obtinguts es destinaven «als autors necessitats o per ajudar a pagar les multes imposades a catalanistes destacats». Roig i Llop afirma que era una iniciativa «a favor dels presos polítics», la versió que sempre he sentit.

En una entrevista que va fer el 1926 a Vilaró, Ramon Pei ens oferí l'ambient de la rebotiga, plena de contertulians, que debatien o divagaven i els quals, segons un dels escriptors, formaven el consell d'administració espiritual de la casa. I hi explica que cada poeta escrivia els versos en un ventall. Vilaró en feia una exposició i els anava venent tots. En l'esmentada entrevista, Vilaró hi diu tot cofoi: «Eduard Marquina ha fet un ventall en català que és una meravella». I finalment el periodista explica que Vilaró donà ordres de tancar la botiga i «torna a la rebotiga i crida als de la tertúlia: "És hora de plegar. Prou 'rasca' per avui"». I detalla la lentitud amb què els contertulians, aviciats per la conversa i la discussió, anaven sortint de l'establiment.³

El lector encuriós hi trobarà poetes de diverses estètiques i, entre ells, alguns caps de brot, com Clementina Arderiu, Tomàs Garcés, Angel Guimerà, Guerau de Liost, Josep Lleonart, Josep Maria López-Picó, Marià Manent, Apel·les Mestres, Carles Riba, Llorenç Riber, Joaquim Ruyra, Santiago Rusiñol, Josep Maria de Sagarra i Maria Antònia Salvà.

En total, bé que alguns repetien algun any, hem inventariat un centenar de poetes, els menys senyalers dels quals donem en nota.⁴ La varietat de signatures indica que Ramon Vilaró, més enllà de la seva tertúlia del dissabte, tenia prou poder de convocatòria per aplegar des de Riba fins a Sagarra i des de Rusiñol o Guimerà fins a Ruyra i Garcés. Tota una gamma de preferències líriques.

Amb l'adveniment de la República, el 1931, «El ventall del poeta» fou dedicat a ajudar l'Empar de Santa Llúcia per a noies cegues, i l'any següent, a l'Asil-Hospital

3. R. PEI, «Ramon Vilaró d'"El Ventall del Poeta", o la cordialitat agressiva», *La Nau*, 9-VI-1928.

4. Ferran Agulló, Salvador Albert, Gabriel Alomar, Lola Anglada, Joan Arús, Josep Bertran i Pijoan, Joaquim Biosca, Josep Cadellans, Lluís Capdevila, Ambrosí Carrion, Víctor Català, Guillem Colom, Josep Conangla i Fontanilles, Pere Coromines, F. Coscolla, Pompeu Creuher, Joan Draper, Agustí Duran i Sanpere, Miquel Duran i Tortajada, Agustí Esclasans, J. Estadella i Arnó, Carles Fages de Climent, Sebastià Farnés, Josep Farran i Mayoral, Miquel Ferrà, Manuel Folch i Torres, Melcior Font, Ventura Gassol, J. Gimeno Navarro, Josep Maria Girona, Felip Graugés, Carles Grandó, Pere Guilanyà, Joan M. Guasch, Domènec Juncadella, Rossend Llates, Gràcia B. de Llorenç, Joan Llongueres, Enric Lluelles, Eduard Marquina, Francesc Mas i Abril, Alfons Maseras, Joan Malagarriga, J. Massó i Ventós, Francesc Matheu, Roser Matheu, J. Millàs-Raurell, Joan Mínguez, A. Moliner Gendrau, Magí Morera i Galícia, Carme Montoriol, Armand Obiols, Josep Palahí, Alexandre Plana, Miquel de Palol, Joan Pardellans, Artur Palau i Ximenis, Salvador Perarnau, Domènec Perramon, Iu Pons, Angel Pous i Guitart, Joan Povill i Adserà, Salvatore lo Presti (poema en català), Joan Puig i Ferrater, Josep Maria Rovira i Artigues, Jaume Rosquelles, Joan Ruiz i Porta, Emili Saleta, Octavi Saltor, Carles Salvador, Sebastià Sánchez Juan, Anna Maria de Saavedra, Carles Soldevila, Ferran Soldevila, Josep Maria de Sucre, Mercè Tobella de Mínguez, Emili Vendrell, Maria Verger, Pere Vergés, Maria Teresa Vernet, Lluís Via, Plàcid Vidal, Juli Vila, Ramon Vilaró i Ramon Vinyes.

de Sant Joan de Déu. En l'exemplar es diu explícitament, mentre que en els del període de la dictadura de Primo de Rivera no s'assenyala res. Considerem que la idea de Vilaró fou un signe de catalanitat solidària. Per això el seu enterrament, pel novembre del 1938, fou tan concorregut. S'hi aplegaren, com en el «Ventall», escriptors de procedències diverses, representacions oficials (Ajuntament de Barcelona, Generalitat) i partits polítics: Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana i Estat Català. El fèretre fou embolcallat amb la bandera de la Unió Catalanista, on Vilaró devia militar, ja que Daniel Roig i Pruna, president de l'entitat, era al cap del dol juntament amb els nebots del difunt (que es deien Mes-tres). També hi eren presents enviats del Comitè Llibertat, de Buenos Aires, la revista *Germanor* de Santiago de Xile i la *Nova Catalunya*, de l'Havana. Igualment hi assistiren representants del nacionalisme radical: Nosaltres Sols, L'Intransigent o La Falç i Palestra. També s'hi trobaren actors, autors i directius d'entitats teatrals.⁵

Vilaró va morir a les acaballes de la Guerra Civil, per tant, no va haver de patir la repressió del 1939 que afectà tant el seu món.

5. Vegeu: «L'enterrament de Ramon Vilaró», *La Publicitat*, 9-XI-1938.